

KINDERDORPEN

Onderzoeksterrein voor vergelijkende opvoedkunde?

H. F. MULDER

1 INLEIDING

Voor ongeveer 20 jaren terug kregen wij voor het eerst een pupil uit een kindertehuis te logeren teneinde bij ons een groot deel van haar vakantie van de school door te brengen. Na 3 weken wist het meisje haar conversatie, bestaande uit ja, nee en weet-ik-niet, te kruiden met hm, oh en dergelijke. In de daarop volgende jaren kregen wij haar en ook andere kinderen voor hun zomervakantie. Van een jongen doet een kreet het nog steeds goed in ons gezin als iemand „lekkere trek” heeft. De knaap had nml een enorme eetlust. Was een ontzaglijke portie naar binnengewerkt, waarna wij ons bezorgd afvroegen: „Zal dat wel goed aflopen?” en je vroeg hem: „Peter nog een beetje?”, dan antwoordde hij met een stem waarin je de leegte van zijn maag en de diepte van zijn honger hoorde meeklinken: „Gggraaagggg”.

Opmerkelijk was het feit, dat deze kinderen na enkele jaren zo weinig veranderd bleken te zijn. Bijvoorbeeld het meisje, dat met pruilende boe-hoe-stem dreigde weg te lopen als zij haar zin niet kreeg, brulde na 3 jaren nog net zo en liep ook werkelijk meermalen uit het tehuis weg.

Bezoeken aan kindertehuizen deden ons enerzijds onder de indruk komen van de outillage en de organisatie. Prachtige sportgelegenheden, speelhoekjes binnen, keuken, slaapkamers. Anderzijds gaven de kinderen nogal eens een weinig opwekkende aanblik. Hun gedrag was — net zo min als de jongens en meisjes die bij ons logeerden — zelden gewoon, normaal. Sommigen waren zeer geremd, stug, schuw, geforceerd-onecht beleefd, links-houterig. Andere waren ongeremd, aggressief, brutaal. Kortom gebrek aan natuurlijke kinderlijke spontaniteit, echtheid, ongedwongenheid.

Wij gingen ons afvragen: „Hoe komt dat nu?”. Er wordt zo goed voor de kinderen gezorgd. Een team van specialisten verdiept zich in elke moeilijkheid. En toch deze resultaten. In die tijd ontbrak het mij aan analytische middelen, instrumenten, tijd en gelegenheid om zelf tot enig inzicht te komen. Had ik die instrumenten wel gehad, dan zou het beschikbare aantal proefpersonen te klein zijn geweest. Maar nog sterker wogen deze tekorten: geen werkhypothesen (deze kreeg ik pas later, nml. na mijn bezoek aan buitenlandse kinderdorpen). En welke va-

riabelen moeten worden gemeten? Welke milieu-factoren zijn relevant voor het inslijpen van gedragspatronen als hierboven aangeduid? Zou het mogelijk zijn om door analyse van enkele uiteenlopende opvoedingssituaties en van de resultaten van die situaties (i.c. het gedrag van de pupillen) de relevante factoren te ontdekken?

Met die uiteenlopende opvoedingssituaties bedoel ik:

- pleeggezinnen
- kindertehuizen volgens nederlandse opvattingen
- kinderdorpen volgens Gmeiner (zie § 2)
- kinderdorpen volgens Corti (zie § 3).

Na mijn ervaringen bij een onderzoek naar de methode en de resultaten van de Eerste Nederlandse Outward Bound School te Renesse (lit. 4), heb ik het vermoeden, dat ook opvoedingsdoelen, methoden, middelen en resultaten op het gebied van kindercare empirisch-statistisch kunnen worden benaderd. Alvorens op dit *vergelijkend pedagogische onderzoek* in § 4 nader in te gaan, een korte informatie over de hier bovengenoemde kinderdorpen.

2 SOS-KINDERDÖRFER

Na de tweede wereldoorlog zwierven in Oostenrijk veel kinderen rond zonder doeltreffende opvoeding of verzorging. Zij hadden hun ouders in de oorlog verloren, deze waren uit elkaar geraakt of hadden hun kinderen moedwillig verlaten. Andere kinderen waren hun ouders tijdens de vlucht voor de vijand kwijt geraakt.

De medische student Hermann Gmeiner trok zich het lot van deze kinderen aan. Hij wilde hen een thuis verschaffen, maar zag de oplossing niet in opneming in weeshuizen of pleeggezinnen. In het eerste geval komen de kinderen aan warmte en liefde tekort door het grote aantal. In het tweede geval wordt dikwijls van gezin verwisseld of de opgenomen kinderen worden op een onjuiste wijze aangepakt.

Gmeiner zag de oplossing als volgt. In een ruime eengezinswoning worden negen jongens en meisjes van uiteenlopende leeftijden (0 — 18 jaar) ondergebracht. Zij vormen een gezin met de „moeder”, een ongehuwde vrouw, of een weduwe zonder kinderen. De kinderen blijven tot hun 18-e jaar in dit gezin en komen daarna voor hun verdere opleiding elders in kostscholen. Maar in de weekeinden of voor een deel van de vakanties komen zij weer thuis.

Zes à zeven woningen samen vormen een „Kinderdorf”, met aan het hoofd een „Dorfsleiter”.

Elke woning vormt een zichzelf verzorgende eenheid. Een kinderdorp

kent nauwelijks een centrale voorziening. De kinderen gaan naar de kapper in het dorp. Zij bezoeken de gewone scholen in de omgeving. In het ene huis kan een Evangelisch gezin wonen, in een ander een Rooms-katholiek. Officiële openingen van nieuwe dorpen door protestantse en katholieke geestelijken samen, vormen geen uitzondering.

De moeders doen de huishouding zoals alle gewone huismoeders. Zij krijgen daarvoor huishoudgeld (plus salaris). Alle arbeid wordt in het huis met de kinderen samen gedaan: koken, wassen, schoonmaken, reparatie van kleding enz., onderhoud van de tuin. De hele lichamelijke en geestelijke verzorging is aan de moeder toevertrouwd.

In 1949 kregen de ideeën van Gmeiner gestalte in het dorp Imst. Snel volgde de bouw van andere kinderdorpen. Inmiddels vindt men er een dertigtal in Europa, waarbij Oostenrijk voorop gaat met als grootste Hinterbrühl met 252 kinderen in 30 huizen. Voorts zijn kinderdorpen gebouwd in Duitsland, Frankrijk, Italië. Azië en Amerika bleven niet achter, met als voorbeelden: Japan, Korea, Filippijnen, Equador.

In Oostenrijk hebben bijna alle kinderen (soms met uitzondering van de volledig wezen) bijzonder ongunstige levens- en milieuachtergronden. Bij hun opnemng vindt men allerlei storingen, van eenvoudige fysieke en/of emotionele verwaarlozing tot zware neurotische toestanden en psychogene moeilijkheden. Velen zijn jaren lang van het ene tehuis of pleeggezin naar het andere geschoven.

Brezinka (Lit. 1, p. 208) schrijft hierover: „Man muss die traurige Vorgeschichte dieser Kinder und ihre oft tief eingewurzelte Fehlhaltungen vor Augen haben, um ermessen zu können, wie sehr sie sich in ihren neuen Heimat gewandelt haben. Bei jedem Gang durch das Dorf überraschen den Besucher die fröhliche und wohlerzogene Art der Kinder, ihr *gelöstes und natürliches Verhalten*, die allgemeine Hilfsbereitschaft und der höfliche Ton, in den sie mit einander verkehren“. De cursivering is van mij. Want bij het bezoek, dat mijn vrouw en ik in 1963 aan het Kinderdorp Altmünster brachten, werden wij diep getroffen door het gewone gedrag van deze kinderen. De vergelijking met nederlandse toestanden viel ten nadele van ons eigen land uit. Wellicht is bij onze beoordeling van het geheel, de ontvangst in het Kinderdorp van invloed geweest. Of liever, de openheid en vrije toegang tot het dorp en het huis dat die dag als bezoekershuis figureerde, zodat van ontvangst eigenlijk niet kan worden gesproken. Men loopt het dorp in en ziet! Daarbij ontmoet men allerminst geforceerde brave-hendrikheid, zoals Brezinka wellicht enigszins suggereert. Er wordt ook gevochten en geplaagd. Maar op de manier zoals dat in elk normaal gezin gebeurt.

Wat zou de verklaring kunnen zijn voor de verschillen tussen de nederlandse en de oostenrijkse gedragingen van de kinderen? De persoonlijke en milieu achtergronden van de meisjes en jongens, zoals men mij in nederland wil doen geloven? Maar waarom werkt een en ander bij de oostenrijkse kindertjes — waar de levensgeschiedenis dikwijls nog ongunstiger ligt — niet zo langdurig door?

Brezinka geeft als oorzaken voor de opvallend goede resultaten van Gmeiner:

1 Gezonde omgeving met de *natuurlijke levensomstandigheden* van een gezin: meisjes en jongens van verschillende leeftijden, gewone school. Weinig wisselingen in de gezinssamenstellingen.

2 *Eenheid van het gezin*. Men zorgt samen voor de gang van zaken in huis. Alles wordt zelf gedaan zoals in zoveel gewone gezinnen: voor elkaar en met elkaar.

3 *Moeder is er steeds*, zoals elke moeder. Geen vrije avonden en week-einden zoals leidsters in onze kindertehuizen hebben. Moeder heeft wel een maand zomervakantie. Dan gaan de kinderen naar een vakantieoord elders. Maar de jongste (een baby bijv.) gaat dan vaak met de moeder mee.

4 Kwalitatieve moeder-hoedanigheden van de moeder. Zij is in staat om tot een diepe, warme band te komen met haar „kinderen” en tevens in staat deze band lossen te maken naarmate de kinderen opgroeien. Op deze criteria worden de moeders dan ook geselecteerd. Pedagogische kennis of opleiding is niet van belang, slechts „natuurlijk moederlijk gevoel” telt.

Zie voor het bovenstaande ook lit. 3.

3 PESTALOZZI KINDERDORPEN

Gedurende wereldoorlog II vonden 200.000 kinderen uit oorlogvoerende landen een gastvrij onderdak in Zwitserland. Walter Robert Corti (arts, hersenspecialist), vroeg zich (met anderen) af of naast leniging van de eerste nood iets kon worden gedaan om de kans op een nieuwe oorlog te verminderen. „Since wars are born in the minds of men, it is in the minds of children that the foundations of peace must be laid” en „... since the mind of man develops from the mind of the child, education for peace must start with the child, at an age when national, political and social prejudices are not yet in eradicably set” (Lit. 2. p. 5 en 11). Met deze gedachte in het hoofd bracht Corti in het Zwitserse plaatsje Trogen kinderen uit verschillende Europese landen bijeen. Zij wonen in eengezinswoningen, bestuurd door „house-parents”. Ieder land (Frankrijk,

Griekenland, Finland, Italië, enz.) heeft zijn eigen huis. Daarin wonen 15 tot 20 kinderen van verschillende leeftijd, maar afkomstig uit eenzelfde land. In het huis wordt de taal van het moederland gesproken en de landsgebruiken worden in ere gehouden.

Elk huis heeft zijn eigen keuken en het lijkt allemaal wel wat op de kinderdorpen van Gmeiner.

Over de resultaten is volgens lit. 2 een rapport uitgebracht door Ursula Galluser (Rapport sur l'activité du service psychologique). Er is sprake van een snelle aanpassing. Spoedig maken geslotenheid, vrees en schuwheid plaats voor een normaal aangepast gedrag. In dit opzicht trof mij de overeenstemming met de observaties van Brezinka en mij in de oostenrijkse kinderdorpen.

De resultaten van de verschillende typen kinderdorpen lijken te vergeleken te zijn, al lopen de doelstellingen uiteen. SOS-kinderdorpen pretenderen niet meer dan te pogen kinderen zo te laten opgroeien, dat zij het leven, zoals hun dat tegemoet komt, aan kunnen. Corti wil meer. Hij wil niet alleen zorgen voor wezen en kinderen die onverzorgd zijn, hij wil voorzien in een opvoeding in een internationale setting. Hij wil een geest ontwikkelen van tolerantie en van begrip voor anderen, los van huidskleur, stand, klasse of geloof. Door hen op te voeden volgens hun capaciteiten wil hij bruikbare burgers vormen, die zich gedragen in de door hem bedoelde geest.

Arthur Bill, de directeur van het Zwitserse dorp heeft nog verdergaande ideeën. Hij wil de Pestalozzidorpen inschakelen bij de hulp aan de ontwikkelingslanden. Door opvoeding en onderwijs zullen de bewoners van een ontwikkelingsland moeten leren hoe zij zich zelf kunnen helpen. Daartoe zouden kinderen van zo'n land met „huisouders”, onderwijzers en opvoeders in een huis in een Pestalozzidorp geïnstalleerd kunnen worden. Men stelt zich verder voor om „tegelijkertijd in het dorp een aantal helpers (opvoeders en onderwijzers) op te leiden om later met de kinderen mee terug te kunnen gaan naar hun eigen land. Zij zouden dan tijdens hun opleiding de taal van dat land moeten leren begrijpen. Dit alles zou mogelijk zijn doordat de volwassenen die de kinderen begeleiden in het Pestalozzidorp hun leermeesters hierin zouden kunnen zijn”. (Geciteerd uit M. Biemond-Kan, Nieuwe taken voor het Pestalozzidorp, Nieuwe Rotterdamse Courant, 3 december 1966.)

In 1966 met vakantie in Westfield (Engeland) ontdekten wij in de nabijheid van ons pension een Pestalozzi kinderdorp (Sedlescombe, Sussex), daar opgericht in navolging van Trogen (Zwitserland). Onze bijzonder plezierige ontmoeting met dit werk in Altmünster herinnerende,

zochten we contact. Bezichtiging bleek niet zo gemakkelijk als in de SOS-kinderdorpen. Het werd meer een excursie — overigens onder zeer vriendelijke en deskundige leiding — dan een vrij rond kijken en praten. Van observatie van kindergedrag kwam weinig terecht. Maar wel kwamen we onder de indruk van de aanpak en de opzet van het werk. Vooral het Tibetaanse huis met het eigen huisaltaar en alles wat daarbij behoort, de met Beat-platen versierde kinderkamers, enz. riepen een sfeer op van rust, vertrouwen, tolerantie, een vruchtbare basis voor evenwichtige uitgroei annex integratie in de westerse wereld. Na een jaar kunnen de meeste Tibetaantjes dan ook al mee doen op de secondary school in Battle (vlak bij Sedlescombe). Het kinderdorp is nog in opbouw. Straks zullen er huizen zijn voor Indiase, Australische, Armeense, Hongaarse, Britse, Duitse, Hongaarse, Letse, Poolse, Russische en andere kinderen. In het voltooide dorp zullen volgens de planning 300 kinderen kunnen wonen.

4 VERGELIJKENDE OPVOEDKUNDE

Vele malen gedurende enkele weken kinderen uit kindertehuizen meemaken, zien van en lezen over kindertehuizen en kinderdorpen, deed bij mij de vraag rijzen: „Welke mogelijkheden liggen hier voor de studie van opvoedingsvraagstukken?” Met het onderzoek naar de aanpassing van deze dorpskinderen (vgl. U. Gallusser in lit. 2) aan hun nieuwe situatie komt de vergelijkende opvoedkunde niet heel verder. Dat zal pas wel het geval zijn wanneer de verschillende situaties en resultaten (in de vorm van kindergedrag) systematisch worden geanalyseerd en vergeleken. Zover ik aan de weet kan komen worden de hier liggende kansen niet of weinig benut, er ligt een groot terrein voor onderzoek braak. Welke student of pedagoog of instituut ziet er wat in? Daarbij denk ik aan een onderzoek van nederlandse kinderen in pleeggezinnen en tehuizen, SOS-Kinderdörfer en Pestalozzi's Children's Villages.

Na deze wat subjectieve en bespiegelende beschouwingen concrete suggesties. Tevoren zouden enkele hypothesen geformuleerd kunnen worden:

- 1 In Kinderdorpen opgroeiende kinderen zijn sociaal beter aangepast dan bij opvoeding in kindertehuizen het geval is.
- 2 Rangorde van de mate van intellectuele vorderingen (hoog-laag): Pestalozzi, SOS, Nederl. kindertehuizen.
- 3 Score op persoonlijkheidstest van het type Gordon, Cattell, Minnesota: normaal of wat boven normaal bij de Kinderdorpen, elders beneden normaal.

- 4 Minder ras- en nationaliteiten-vooroordelen bij de Kinderdorpen dan bij de Nederl. tehuizen.
- 5 Minder geloofsvooroordelen bij de Kinderdorpen dan bij de Nederl. tehuizen.
- 6 Correlaties tussen sociale en intellectuele vorderingen enerzijds en gunstige milieufactoren anderzijds. Gunstige milieufactoren in de SOS-kinderdorpen.
- 7 Nader te formuleren hypothesen aan de hand van interviews, literatuurstudie en eventuele pilot-study. Opm.: Vanzelfsprekend moeten deze algemeen gestelde hypothesen in een toetsbare vorm worden gebracht alvorens er verder mee kan worden gewerkt.

De hypothesen zouden bijv. getoetst kunnen worden door het verrichten van metingen op de volgende variabelen:

1 *Milieufactoren:*

- gezinsopbouw (gemengd, leeftijdsverschillen)
- grootte van het „gezin”
- „moeder” vs leider(ster)
- openheid van het dorp vs geslotenheid (Gmeiner-Corti)
- wel-geen centrale voorzieningen
- wel-geen selfsupporting van het „huisgezin”
- dorps-(cq stads)school vs eigen school
- psychologische eigenschappen van „moeder”, cq „house-parents”
- andere variabelen uit interviews enz.

2 *Persoonsfactoren:*

- sociale aanpassing (bep. factoren uit gangbare tests)
- vooroordelen (gangbare schalen, bijv. de F-scale van Adorno)
- gezondheid (lichamelijk, psychisch, combinatie hiervan via de dynamograaf, zie lit. 4.)
- binding
- schoolvorderingen (schoolvorderingen-tests, aantal doublures)
- activiteiten buiten het werk voor de school (veel, weinig, enz.).
- factoren te vinden d.m.v. interviews, pilot study, enz.

Het door mij bedoelde onderzoek zou kunnen worden verricht door bijv. uitgaande van het engelse kinderdorp groepen kinderen te matchen uit oostenrijkse dorpen en nederlandse tehuizen. De matching zou kunnen gebeuren naar leeftijd, intelligentiestructuur en duur van het verblijf in de dorpen resp. tehuizen.

De uitkomsten van de metingen zijn nodig voor het toetsen van tevoren opgestelde hypothesen. Een correlatiematrix van alle metingen op de genoemde variabelen en een factoranalyse van deze matrix kan wel-

licht goede diensten bewijzen bij het opsporen van de relevante factoren voor bepaalde opvoedingseffecten.

Curriculum vitae van Drs. H. F. Mulder

M. O. Pedagogiek A en B

Doct. examen Soc. Psychol. en Soc. Pedag.

Na aanvankelijke loopbaan in de waterbouwkunde, bedrijfspsycho-
loog bij Hoogovens, IJmuiden. Speciale interesse: integratie van de jeug-
dige mens in bedrijf en samenleving.

Literatuur:

- 1 *W. Brezinka*, Erziehung als Lebenshilfe, Wien 1961.
- 2 *M. Buchanan*, The Children's Village, London 1962.
- 3 *H. Gmeiner*, Die SOS-Kinderdörfer, Innsbruck 1960.
- 4 *H. F. Mulder*, Karaktervorming door lichamelijke inspanning, Paed. Stud. Jrg. 39 (1962), p. 558.